

még nem szűnt meg, sőt miután az erdőigazgatóság megalakult, annak szervezeti részeként működött tovább, s egyidejűleg id. André Béla végleges megbízást kapott az igazgatóságon belül, az erdőfelügyelőség vezetésére. Mindezen állapot egészen 1946. május 10-ig tartott, amikor is a MÁLLERD létrejöttével a Zalaegerszegi Erdőigazgatóságból különvált az erdőfelügyelőség, továbbra is azonban id. André Béla vezetésével. Külön említést érdemel, hogy mint kinevezett felügyelőség-vezető még az 1945-ös esztendő derekán munkatársaival meghatározó szerepet játszott a Zala megyében újonnan alakítandó állami erdőgondnokságok tervezetének elkészítésében. Szerteágazó munkája közepette, 1946 nyarán személyesen részt vett a herceg Esterházy hitbizományhoz tartozó lenti és csömödéri fűrészüzemek átvételében is. Az általa vezetett erdőfelügyelőség emberfeletti munkáját jól érzékelteti, hogy felügyeleti tevékenységük az akkori „nagy” Zala megye mintegy 110 ezer hektárnyi államosított erdőterületére terjedt ki, amely a mai ZALAERDŐ Zrt. erdőterületének kétszerese. Még a fordulat éve előtt, 1947 februárjában id. André Béla erdőmérnököt m. áll. erdőtanácsossá léptették elő.

A kommunista hatalomátvétel időszakában az erdőfelügyelőségi szakemberek

ket zömükben átadták a megyei mezőgazdasági igazgatóságoknak, megkezdve ezzel az erdőfelügyelőségek teljes felszámolását. Id. André Bélát a Zala Megyei Mezőgazdasági Igazgatósághoz helyezték át, erdészeti előadói munkakörbe. Ezt követően, 1950 októberében a Zala Megyei Tanács Mezőgazdasági Osztályán, az Erdészeti Csoportban kapott mérnöki beosztást. Két év után sikerült visszakerülnie az államerdészeti vonalra, a Zala Megyei Erdőgazdasági Egyesülés zalaegerszegi központjában lett birtokpolitikai előadó, majd az egyesülés megszűnése után átvette a Zalaegerszegi Állami Erdőgazdaság, ahol 2. sz. erdőművelési előadóként dolgozott, végezve az erdőgazdaság üzemterv szerinti gazdálkodásának felügyeletét.

Miután 1954-ben az újonnan alakult Országos Erdészeti Főigazgatóság egyik első intézkedései között – az állami erdőgazdaságok székhelyén – létrehozta az erdőrendezési felügyelői munkakört, id. André Béla e beosztásban újra a szakigazgatás területén dolgozott tovább korábbi munkahelyén, kezdetben az Állami Erdőrendezési Intézet, majd megszűnése után, 1957-től a főigazgatóság közvetlen irányítása alatt, a Zalaegerszegi Állami Erdőrendezési Kirendeltség személyi állományához sorolva, az 1959-ben sajnálatosan bekö-

vetkezett haláláig. A sors még megadta számára, hogy megérhesse erdőmérnök-hallgató, Béla fia hazatérését Kánadából, aki Sopronban, az ősi Alma Materünkben folytatta tovább 1956 előtt megkezdett tanulmányait.

Id. André Béla életútjából talán felsejlett, hogy annak az erdőmérnök-generációnak a jellegzetes képviselője, amelyet a trianoni traumát követő évek gyakran kilátástalan elhelyezkedési lehetőségei, majd az országgrész-visszadások időszakában – ha rövid időre is –, a felcsillanó szakmai érvényesülés örömteli valósága, azután az 1945-ös év és azt követő esztendőök hősiei szakmai erőfeszítései, majd a kommunista diktatúra éveiben a régi erdőtisztek megalázó, egzisztenciális háttérbeszorítása, szakmai tudásuk lekicsinylése, az ezekkel gyakran együtt járó megrendült egészség, s következményként pedig nem ritkán a korai halál jellemezték.

Szaktárgy 65 évvel ezelőtti jelentős eseményeire emlékezve, a 110 éve született id. André Béla személyében egyben annak a magyar erdőfelügyelői karnak a hivatásteremtő helytállása, nagy munkája előtt is tisztelgünk, akik nélkül elképzelhetetlen lett volna az állami erdőgazdálkodás alapjainak lerakása.

Dr. Baráth László
ny. erdőmérnök

Erdészek a Rákosi időkben

1948 őszén történt ez a nem mindennapi esemény. A kilencéves *Fejes Dénes* – az erdőgazdaság későbbi vezérigazgató-helyettese – Gyöngyös utcáin lefüggönyözött ablakú gépkocsikból álló konvojot látott, amint az a Mátra irányába tartott fegyveres kísérettel. Az autók a Galyatezőre igyekeztek a szocialista országok vezető embereivel, köztük Rákosi Mátyással. A galyai Nagyszállóban tartott tanácskozást nagy titoktartás övezte, a környék lakói csak annyit tudtak, hogy a „Tájékoztató Iroda” ülésezik. Az épületet géppuskaállásokkal ellátott védelmi gyűrűvel vették körül, ehhez fákat kellett kivágni. Fejes Pali bácsit – a rudolfanyai erdészt (Dénes apja) – rendelték ki embereivel a munkák elvégzésére, tőle hallottunk a részletekről.

Ma már tudjuk, hogy a nagy értekezleten hangolták össze a tennivalókat a szocialista övezet államai erőteljes moszkvai irányítás mellett. A részleteket nem ismerjük, annyi azonban bizonyos, hogy a következő időkben ke-

mény intézkedések indultak országon belül a munkáshatalom megerősítésére, a reakciós „burzsoá” elemek háttérbe szorítására, az egyházi szervezetek, személyek leépítésére. A vezetői beosztásokba munkások közül kiemelt embereket helyeztek.

Az „erős kéz politikája” nagyon hamar megjelenik az erdészeti területén az egész országban. 1949 tavaszán megkezdik az erdőigazgatóságok átszervezését, ennek első lépéseként megszüntetik a MÁLLERD jól működő szervezetét, helyette létrehozzák a nemzeti vállalatokat, Egerben az Egri Erdőgazdasági Nemzeti Vállalatot. Ekkor még csak annyi a változás, hogy *Fodor Gyula* erdőmérnök igazgatót *Gonda Zoltánnal* váltják fel, aki már káder volt, a hatalom embere, és akit már vezérigazgatónak titulálnak.

A gondnokságok szervezete, a gondnokok személye most még változatlan, többségük már 45 előtt is ebben a formában működött. A gondnokok mellé

gondnokhelyetteseket állítanak be azaz a feladattal, hogy a politikai elvárásokat érvényesítsék. A tarka képet mutató gondnokhelyettesi állományról korábbi írásaimban már szóltam.

Gonda Zoltán kinevezése utáni első értekezletét a felsőtárkányi Lambot-ház előtt tartja a gondnokok és gondnokhelyettesek részére. Az erről készült fotót érdemes szemügyre venni: egy első látásra jelentéktelennek tűnő részletnek szimbólikus jelentősége van. A vezérigazgató háta mögött a falon kötába van falba építve, ezt letakarták egy ötágú csillagba helyezett erdészcsillaggal. A letakart táblán Samassa felirat olvasható, az épület ugyanis 45-ig érsekségi tulajdon volt az erdőkkel együtt, a tábla egy korábbi egri érsekre emlékeztet. Azzal, hogy a táblát ötágú csillaggal felülírták, a rendszer egyházellenes politikáját fejezték ki.

A másik itt bemutatott fotó 1949. május elsején készült a felvonulás után az egri Deák Ferenc utcán (röviddel ezután Sztálin utca, majd Lenin utca, 89-től újra Deák

Gonda Zoltán a Lambot-ház előtt

Ferenc utca). Itt is a vezérigazgatót látjuk a felvonulásra gazdagon feldíszített teherautó lépcsőjén. Az autó orrára erdészcsillagba ágyazott 49 augusztusáig érvényes korona nélküli címet helyeztek. Érdekes, hogy a politikától független – ötágú tölgy-csemetét kifejező – erdészcsillagot szívesen alkalmazták, ez valahogy belefért az akkori idők szimbólumai sorába. A képen látható teherautó azok közül a nagyteljesítményű nyugati terepjárók közül való, amelyekkel még a MÁLLERD időkben ellátták az ország erdőgazdaságait.

Az 1949. év nagy eseménye volt Sztálin 70. születésnapja december 21-én. Már hónapokkal előtte folytak az előkészületek, munkaversenyek indultak, felajánlásokat tettek a nagy nap tiszteletére. Természetesen az erdészet sem maradhatott ki az országos mozgalmából. Az Erdőközpont meghatározta az országos keretszámokat, ezeket leosztották az erdőgazdaságokhoz, majd a gondnokságok is megtették a „felajánlásait”. Néhány adat a keretszámokból:

- erdősítés 110 %-os teljesítése,
- makkgyűjtés 500%-kal való megemelés,
- fuvarozás 1000 vagonnal való túlteljesítése.

1949 május 1.

Fentről utasításba adták, hogy az erdőgazdaságok mindent tegyenek meg a vállalások teljesítésére, és „teljes összhang jellemezze a gondnok és a gondnokhelyettes munkáját”.

Ebben az időben Belpátfalván laktunk, apám ott volt gondnok. Közeliünkben volt a cementgyár, nagy ipari központ volt a település. Az egész falu Sztálin-képekkel volt tele, a gyár hangszórói Sztálint dicsőítő énekeket harsogtak hatalmas hangerővel. Ekkor már Rákosi-arc képek is megjelentek a falu plakátjain. Még 1949-ből maradt meg bennem, amikor tömeggyűlésen „Rajk és bűntársai” szerepeltek a szónok ordító hangján.

A Rákosi-korszak talán legszegyenletesebb intézkedése a recski kényszermunka-tábor létrehozása volt. A tábor helyül azt a Recsk közelében lévő erdős területet választották, amely az akkori Sándorréti gondnoksághoz tartozott. Az egész azzal indult, hogy 1950 júniusában két ÁVÓ-s felkereste az erdőgazdaság – akkor Nemzeti Vállalat – Kossuth utcai központjában *Ferenczy Ferenc* főmérnököt (Gonda vezérigazgató akkor már távozóban volt). Behívták *Pandula Zoltán* műszaki osztályvezetőt és utasították őket a recski táborhely azonnali átadására és az ott található lakások haladéktalan kiürítésére. Még aznap a két államvédelmis a helyszínre ment, odarendelték *Urbánfy István* sándorréti gondnokot és *Szonntag Pált*, aki a területen erdőrendezési munkákat végzett, és az ott lévő két lakás egyikében lakott. Urbánfyt utasították, hogy a Csákánykő közelében jelöljön ki egy területet, ahol a rabokkal felépítetik tábort, és megnyitják a kőbányát (a bánya azóta is működik). Szonntag megkapta a feladatot: egy napon belül ki kell mérni a területet. Tiltakozott, mondván, hogy háromszögelés szükséges. A válasz: „ha nem készül el holnap délig, lövök”. Másnapra elkészült a kitűzés, *Praveczy Andor* (az egyik lakó) a faluba költözött, Szonntag pedig a Jámor-arborétum területén lévő Koczka tanyára ment át (ma már csak a romjai lelhetők fel). Nem sokkal ezután megérkezett a rabok első csoportja, és elkezdődött másfél-ezer internált három évig tartó kálváriája.

És milyen nagyot fordult a világ! 42 évvel később már az egykori recski rabok jelentek meg az erdőgazdaság központjában – ugyanott, ahol 1950-ben az ÁVÓ-sok – *Schmotzer András* vezérigazgatónál, és *Fejes Dénes* vezérhelyettesnél. Behívták *Wágner Tibor* főmér-

nököt, és kultúralt hangnemben előadták az egykori tábor emlékhellyé való alakításának tervét. Akik itt voltak, *dr. Zimányi Tibor*, a megalakult Recski Szövetség elnöke és *Kéry Kálmán* a 2. magyar hadtest volt vezérkari főnöke. Ezt követően elindult az emlékhely kialakítása. A terület ekkor már a Parád-fürdői Erdészethez tartozott, vezetője *Jung László* volt, a későbbi vezérigazgató, aki a terület átadását intézte a Recski Szövetség részére.

Az 50-es évek elején térségünkben még sok helyen voltak kitelepítések, deportálások falvakban, külterületi erdőkben, távoli épületekben, barakokban. Amelyekről tudok, a következők: Szőketanya (Szentdomonkos), Erzsébeti völgy (Bükkszenterzsébet), Bagólyuk (Szűcs), Ladány-völgy (Ózd), Oszla (Cserépfalu), Mónosbél, Mikófalva.

Az erdőgazdaságok életében a legnagyobb szabású átszervezés az 1950. évi volt. A nemzeti vállalatokat megszüntették, területüket felszabdalták, egyesítéseket hoztak létre, a gondnokságokat üzemegységekre osztották. Az egri céget három részre tagolták: létrehozták az Egri, a Recski és a Mátrafüredi (néhány hónapig Verpeléti) Állami Erdőgazdaságot (1955-től elnevezésük: Nyugat-Bükki, Észak-Mátrai és Dél-Mátrai Állami Erdőgazdaság). A 24 gondnokság helyett 40 üzemegységet hoznak létre átlagosan 2000 hektáros területtel. A három erdőgazdaságot a Heves megyei Erdőgazdasági Egyesülés fogta össze Eger székhellyel. Az átszervezés a mérnökök háttérbe szorításával járt együtt: sem az erdőgazdaságok, sem az üzemegységek élén diplomás nem maradhatott. Az Egyesülés első vezetője egy pesti papírgyári munkás volt, aki mindössze egy évig volt Egerben, éppúgy, mint az őt követő ismeretlen személy. Nevüket sem jegyezte meg senki.

Az Egyesülés hatásköre a megye határáig terjedt, a kívüleső területeket átcsatolták a szomszédos gazdaságokhoz. Így történt, hogy a Borsodba eső Bükkszerc, Cserépfalu és Bogács a szomszédos Dél-Borsodi Erdőgazdasághoz, Arló és Ózd (szintén Borsod) a Sajó-völgyihez, a nógrádi Nagybátöny és Pásztó pedig a Zagyva-völgyi Erdőgazdasághoz került át.

Az élet hamarosan beigazolta, hogy a szovjet minta alapján végrehajtott átszervezés értelmetlen és átgondolatlan volt. Az egyesületek egy felesleges lépést iktattak be az erdőgazdaságok és a minisztérium közé, erre rájöttek és

1953-ban megszüntették ezeket. A túl apró üzemegységek nem voltak alkalmasak arra hogy önállóan működjenek (több üzemegység két főből állt: vezető és adminisztrátor), 53-tól összevonásokkal kialakították az erdészeteket.

Azt is hamar belátták, hogy a borso-di és a nógrádi területek leválasztása észszerűtlen volt, mert ezek szerves egységet képeztek az itteni erdőkkel, ezért 1953-55-ben visszaállították az átszervezés előtti állapotot.

A 50-es éveket mindezek miatt folyamatos változás, szüntelen átszervezés jellemezte. Senki sem lehetett biztos az állásában, a gyakori áthelyezések elbizonytalanította az embereket. A mi családjunk például 1950 és 53 között háromszor költözött (Bélapátfalva, Mátrafüred, Mónosbél, Eger). Az erdőgazdaságoktól felülről egyre nagyobb mértékű fakitermelést vártak el. Ezt szolgálták a munkaversenyfelhívások, a szovjetektől átvett Sztahanov-mozgalom, a dekádjelentések és a központokból kéri vezéreléssel működtetett termelésirányítás. Tudunk arról, hogy az erdészek által reálisnak tartott fakitermelési tervet maga Rákosi emelte fel.

Vitai József, a Dél-Mátra első igazgatója nem bízott embereiben, maga állt ki Gyöngyöstarjánban az erdő szélére, maga számolta az erdőből érkező kocsiirakományokat. A fogatosok persze túljártak az eszén, ugyanazzal a rakománnyal többször fordultak egy kerülővel. *Papp István*, a Nyugat-Bükk (Eger) – mára már elfelejtett – igazgatója naponta felhívta az üzemegység-vezetőket, bekérte a fogatok számát és a kitermelt m³-eket.

A mátrafüredi központ 1952-ben

Ebben az időben – 1950 és 52 között – családom Mátrafüreden lakott, apámat nevezték ki főmérnöknek Vitai József káderigazgató mellé. Az itt bemutatott fotó 1952-ből származik, a Dél-Mátrai Állami Erdőgazdaság gazdagon ki-dekorált központi épületét mutatja be. A fénykép Rákosi-képpel, címerrel, vörös csillaggal, zászlókkal már jelzi, hogy a sztálini személyi kultusz ismérvei nálunk is markánsan megjelentek. Az iskolai énekkarban már nemcsak Sztálinról énekeltünk, hanem egyre több Rákosit dicsőítő átformált népdal szerepelt a palettán.

A képen már az 1949. augusztus 20-tól érvényben lévő magyar címet mutatja be, amely nagyon hasonlít a szovjet címerhez. Ez nem véletlen, hiszen az alkotmány 49-ben az 1936-os szovjet alkotmány lemásolásával készült.

Az 1951. év emlékezetesen szomorú eseménye a 45 hallgató kizárása a soproni egyetemről (akkor Magyar Agrártudományi Egyetem Erdőmérnöki Kara).

A kizárások indokaként ilyenek szerepeltek: „osztályidegen”, „sovíniszta, burzsoá hagyományok terjesztése”, „bomlasztották a tanulmányi fegyelmet” stb.

Az eltávolított hallgatók közül négyen vannak, akiknek sorsa valamilyen módon kapcsolódik az Egri Erdőgazdasághoz: *Reményfy László* (III. éves), *Chikán István*, *Kondor István* és *Urbánfy Jenő* (IV. éves hallgatók). Mind a négyen építő vállalatoknál nelyezkedtek el, és csak később, 56 után szerezhettek diplomát Sopronban. Reményfy László 1960-tól a Mátrai Erdőgazdaságnál, majd az Erdőrendezőszéknél dolgozott. Chikán István 62-től az Egri Erdőgazdaságnál (Nyugatbükki) dolgozott építészvezető, központi előadó, műszaki osztályvezető munkakörökben. Kondor István és Urbánfy Jenő végig útépítő vállalatnál dolgoztak.

Az 51. évi kizárások igazságtalanok és törvénytörőek voltak, ennek elismerését és az érintettek rehabilitációját egyetemünk rektora 1990-ben megtette.

Az 51-ben kizárt negyedévesekkel együtt kezdett 47-ben bizonyos *Lukács Károly*, akinek apja vitéz Lukács Károly, a Sirok-Kőkúti gondnokság 45 előtti erdőgondoka. Testvére, *Gallainé Lukács Edít* elbeszéléséből ismerjük kalandos életútját. 48 nyarán történt, hogy Egerben egy zsúfolt buszon Lukács Karsci Rákosi-viccet mesélt barátjank, aki észrevette, hogy figyelik őket. Még azon a napon ÁVÓ-sok csengettek a Lukács-család Kossuth utcai lakásán (a mai rendőrség helyén). Karsci észbe kapott, és a hátsó kerítésen átmászva, a

A Rákosi-villa a Kékestetőn

Klapka utca felé elmenekült. Hogy le ne fűleljék, Verpelét felé vette útját, és meg sem állt Franciaországig. A semmi-ből küzdötte fel magát, sikeres vállalkozó, szállodatulajdonos lett berőle. Csak évtizedekkel később látogatott haza.

A Kékestetőn, a Nagyszálló közelében áll egy épület, amely a Rákosi időkre emlékeztet. Azé a Csonka-családé volt, amely a Nagyszállót építette a 30-as években. Az államosítás után Rákosi ezt fenntartotta magának, azóta is Rákosi-villának hívják.

Az erdészársadalom azokban a nehéz években is állta a sarat. A kinevezett kádervezetők mellett a főmérnöki posztokon álló helyettesek, a központokban az ágazatokat irányító csoportvezetők, előadók kiváló tapasztalt erdőmérnökök voltak, irányításukkal a feszült politikai légkörben is jól működtek az erdőgazdaságok. Ehhez hozzájárult az is, hogy az üzemegységek élén gyakorlattal rendelkező erdész emberek álltak. Az 50-es évek első éveiben az egri cég területén létrehozták a nagy csemeteket Kálban, Kerecsenden, Mezőkövesden, és még a füzesabonyi is működött. Az erdészeteknél (üzemegységeknél) több mint száz kisebb-nagyobb kertet létesítettek az erdőfelújítási hátrálékok felszámolására.

1953-ban Szálin halála után, *Nagy Imre* színrelépésével enyhülés kezdődött nagy politikában, ennek jelei az erdészeten is jelentkeztek. Az erdőgazdaságok élén megjelentek az első mérnökök, az üzemegységek összevonásával létrejött erdészeteknél sem volt már akadály a mérnöki diploma. Felszámolták a kitelepítéseket, munkatáborokat (Recsket is ekkor zárták be). Országosan nagy erdősítési (erdőfelújítási és telepítési) programok indultak.

Azt hiszem, minden elismerés megilleti az erdész szakembereket, akik az átszervezések és leváltások évtizedében (az egri cég eddigi 22 igazgatója közül 10-et az 50-es években neveztek ki) minden idők legnagyobb erdősítési programját hajtják végre Magyarországon.

Wágner Tibor